

Лелюх О.О.,
слухач магістратури
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
лейтенант поліції

науковий керівник –
завідувач кафедри філософії та політології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філософських наук, професор
Кузьменко В.В.

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА В УКРАЇНІ

Останні декілька десятиліть філософія права в Україні переживає справжній ренесанс: вона реконститується як окрема наукова та навчальна галузь з усіма супутніми інституціональними ознаками [1]. Це відбувається у загальному контексті розриву із тоталітарним минулим та спроб відродження дорадянської наукової традиції. Подекуди вони мають дещо штучний і декларативний характер, навіюючи асоціації з масовим присвоєнням розмаїтих дворянських титулів носіям радянської ментальності. Насправді ж за зовнішніми, декоративними проявами мають вибудовуватися традиція, з'являтися глибина, змістовність. На тлі масового перепрофілювання кафедр надто поспішними видаються відмови досвідчених науковців від постулатів марксизму-ленінізму на користь синергетики та постмодернізму. Окреслений загальнонауковий контекст, безумовно, позначається й на пострадянській теоретико-правничій царині, в якій – через відмову від однозначного панування легізму та етатизму – починає утверджуватися філософія права.

Грунтовна розробка інституту прав людини (економічні, політичні, соціальні, культурні аспекти) належить М. Драгоманову, погляди якого формувалися під впливом Гроція, Спінози, Локка. Вчений не залишив жодної праці, в якій би систематично та повно були б викладені думки про право. І все ж текстологічний аналіз теоретичної спадщини великого мислителя

дозволяє вирізнити концептуальне ядро його розробок в галузі права – це проблема прав людини. У “Старих Хартіях вольностей” (1895 р.) Драгоманов простежує виникнення та розвиток понять прав людини, свободи, рівності перед законом [2]. Українські філософи, соціальні мислителі, політичні діячі внесли вагомий доробок у розробку як загальної проблематики філософії права, так і його конкретному прояві в умовах реальностей України. Якщо говорити про історичну ретроспективу вітчизняної філософії права, то, на нашу думку, доцільно почати її відлік з творчості Григорія Сковороди, як засновника української класичної філософії. І хоча Г. Сковорода не залишив систематизованого дослідження з проблем філософії права, правові проблеми розпорошені у його філософських творах, особливо у творах останнього періоду життя. Виходячи із установок кордоцентризму, тобто визнання природи джерелом людини, бога як закономірності у природі, розуму як основного знаряддя пізнання людини, Г. Сковорода розглядав і проблеми права.

Розробка правових проблем у Г. Сковороди велася у руслі природничо-правової доктрини, хоча мислитель і не використовував природничо-правову термінологію [3].

Концептуальними моментами його концепції були – поєднання людини і природи, права і природи людини.. Ідея моральної (правової) автономії особи і справедливості виристалізувалася у філософа в теорію “сродності”. Теза” про рівність людей, яка визначається за природою, а нерівність у природних нахилах і здібностях, дає підстави для протиставлення “рівній нерівності” “нерівної рівності”, остання ж дозволяє людям, які мають нерівні природні здібності, одержати рівні можливості для їх повного виявлення. Ідея рівності прав у Г. Сковороди реалізується через працю, яка відповідає покликанню кожного. Філософія права є апіорі маргінальною, межовою сферою, спільною для філософів і правників.

Видається, що інтелектуально легший шлях пролягає від філософії, адже структури мислення, іманентно притаманні філософії, проектуються на

площину права. Втім, більш евристичною, важливою та корисною вона є все ж для правників, які мають зробити інтелектуальний рух до всезагального, перейти від «юридичного ремесла» до «елегантної юриспруденції» (Г. Гуго) – до речі, з тим, аби повернутися до ремесла на новому рівні сприйняття. А перше враження правників, які стикаються із філософськими текстами – «багато води», розпливчатість, неконкретність – є не недоліком, а свідченням первинності останніх щодо інших, більш формалізованих [5]. У сучасній філософії права отримав поширення феноменологічний напрямок, який за предметом досліджує феномен духовного життя людини. Так, Л.В. Петрова у «Нарисах з філософії права» сутність права вбачає у свободі волі людини, а сама ідея свободи волі розглядається нею як предмет філософії права [8]. Відчутним є сьогодні і гносеологізм філософії права, який знаходить своє вираження у співвідношенні гносеології правознавства та філософії права. Зокрема, Д.А. Керімов у «Предметі філософії права» стверджує, що загальна теорія права складається з двох складових – соціології і права та філософії права, а філософію права представляє як «симбіоз загальної філософії і соціології права» [6]. Вітчизняні представники філософії права В. Чефранов та Л. Петрова стверджують, що «філософія права, будучи основоположною наукою, тобто системним поєднанням принципів логіко-гносеологічних, онтологічних знань, також надає досліднику-юристу можливість і засіб перевірити, чи придатний вибраний ним метод для дослідження. Філософія права підтримує в юриспруденції живий критичний дух» [4, с. 60].

Отже, вітчизняна філософсько-правова думка пройшла складний шлях становлення. Сьогодні вимагає змістовного обґрунтування феномена права у його співвідношенні з категоріями волі, свободи, моралі, визначення міждисциплінарного статусу філософії права. Вивчення праць сучасних вітчизняних і зарубіжних філософів і аналіз фактичних даних діяльності законодавчої, виконавчої і судової влади повинно будуватись на новітніх проблемах політичної і інформаційно-правової дійсності.

Список використаних джерел:

1. Бігун В.С. Філософія права в Україні (1990-2005): здобутки і перспективи / Бігун В.С. // Проблеми філософії права. – 2006–2007. – Т. IV–V. – С. 200–206.

2. Братасюк М.Г. Право як монолог державної влади в контексті сучасного українського розвитку / М.Г. Братасюк // Проблеми філософії права. – 2008–2009. – Т. VI–VII. – С. 54–59.

3. Керимов Д. Предмет философии права // Государство и право. – 1994. – № 7 – С. 3.

4. Мальцев Г.В. Социалистическая справедливость и право. – М., 1983. – 176 с.

5. Козюбра Н.И. Социалистическое право и общественное сознание. – К., 1979. – 137 с.

6. Чефранов В., Петрова Л. Щодо предмета і структури курсу з філософії права // Вісник академії правових наук. – 1997. – № 2. – С. 60-67.